

LES DONES I EL FENOMEN APARICIONISTA *

JOSEFINA ROMA
(Universidad de Barcelona)

Ens troben davant d'un fenomen, les aparicions religioses actuals en el Cristianisme i, més concretament, entre membres de l'Església Catòlica que d'antuvi no poden qualificar d'exclusivament femení, perquè hi ha prou exemples d'aparicions en les quals el vident és un home, o un noi; i altres en què el personatge celestial aparegut és Crist o un Sant i els fidels són d'ambdós sexes. Per tant, no és un fenomen que es pugui retallar de bon començament com pertanyent només al món femení.

Però en totes aquestes vessants, l'aparició, el vident i els fidels, és evident un predomini de les dones. Les vidents són més abundoses que els vidents, malgrat que aquests hi siguin en bon nombre. Les aparicions són bàsicament de la Mare de Déu, encara que moltes vegades vagin acompanyades d'aparicions de Crist, el Pare Etern i sants i àngels, el sexe dels quals no ens posarem pas a discutir ací.

El públic que segueix d'aprop les aparicions no podem dir que sigui totalment femení. S'hi poden veure nombrosos homes, més en unes aparicions que en altres, però així i tot, hi ha un públic masculí en totes elles, a més d'existir un grup d'excepció, uns quants sacerdots, que hi fan un paper destacat d'influència, justificació i referència. No obstant, són les dones les que formen la majoria del públic i la seva aclaparant proporció es veu d'antuvi en qualsevol lloc d'aparicions.

Per tant, crec que està justificat que ens dediquem a reflexionar sobre aquesta presència i predomini femení en les aparicions, perquè n'és un tret significatiu. No és merament una posició forçada per a poder entrar en un context d'estudi sobre la dona. Ho farem des de les tres vessants, el vident, la aparició i el públic.

* Conferencia del curso Nuevos Enfoques Teóricos y Metodológicos del Programa de Doctorado *Mujeres y Sociedad*, 25-4-1990.

En primer lloc la vident. Veiem que és essencial el paper d'una certa concepció de dona. Predomina la vident casada, amb fills, amb una edat entre trenta-cinc fins als seixanta, encara que altres edats, més joves o més grans hi són representades.

El predomini en aquesta època de la dona madura, pre o menopàusica, es fa evident davant d'altres moments on eren les noies i joves les encarregades de contactar o fer de pont entre la Humanitat i lo Diví.

Tal com diu W. Cristian en diverses ocasions, el fet d'ésser una noia, si podia ser ignorant millor —la pastoreta de tantes aparicions— obeïa a una més gran fiabilitat per la inocència del subjecte, de que el missatge procedia del Cel i no era una enganyifa. Per això eren més apreciades les aparicions a noies, a nens i després seguien les aparicions a persones grans.

De tres processos d'aparicions trobats al segle XIX en la diòcesi de Barcelona, que no vol dir que siguin les úniques existents, però si les que van merèixer més consideració de les autoritats, ens trobem amb una de masculina —adulta—. L'home vinculat a l'Hospital de la Santa Creu al qual se li apareix St. Antoni i que té com a finalitat la creació d'una germandat, Els Germans de la Unió. Les dues aparicions que queden són protagonitzades per dones. Una, la de St. Andreu del Palomar, per dues dones adultes que són posades a la presó per aquesta causa. L'altra, per unes nenes de Llerona de les que no existeix aparentment recel. En aquest darrer cas es tracta de l'aparició més que no pas de protagonismes de vidents, i aquest tractament per part de les autoritats ve d'una tradició de considerar-se receptors innocents als infants i sobretot a les noies. Són el receptacle més de fiar, menys manipulat per la pròpia personalitat i, per tant, que retransmetrà el missatge de manera més fidel, quedant el seu protagonisme gairebé en l'anonimat.

El protagonisme dels adults en les visions es representat per membres d'ordres religioses o connectats amb la fundació de les mateixes. Es a dir, que s'espera del missatge més llarg i amb una finalitat més complexa com és la creació o la reforma d'una ordre o congregació, que serà dipositat en mans d'un subjecte preparat, llargament treballat religiosament i místicament, establint-se així una separació entre les aparicions espontànies, el subjecte de les quals ha d'ésser inocent, i les aparicions místiques, amb vidents que han fet ja un camí d'interiorització religiosa.

En canvi, en l'actualitat, predomina un tipus de vident, blasmat en la etapa anterior, el de la dona laica, casada o no, pero sovint casada i amb fills i molts cops marcada per la malaltia, per la desgràcia familiar, com la de tenir fills subnormals o bé qualsevol altre tipus de debilitat.

Sovint es tracta de dones amb poca formació intel·lectual, que han treballat tota la vida per la supervivència de la seva família i

d'una activitat intensa com a fidels. Dones que han passat pel zenit de la feina física de criar els fills.

La seva posició laica en l'Església actual els permetria arribar fins un cert sostre d'influència en organitzacions religioses, parroquials o bé diocesanes, però la seva afiliació a sectors tradicionals i integristes en molts casos no els permet avançar gaire en aquest sentit.

És a dir, la seva carrera espiritual es veu limitada pel seu status laic i de dones casades que no els deixa progressar d'una passivitat en el culte, donada la seva adherència a una posició tradicional de l'Església.

I és ací, en les seves limitacions, a les que cal sumar la debilitat afegida d'una malaltia greu o d'una desgràcia familiar, com la de tenir fills subnormals, on rau el locus preferit de l'aparició actual urbana. És en la paradoxa de la seva màxima debilitat on trobarem la garantia d'autenticitat que es cerca.

Per dir-ho d'altra manera, la veracitat de l'aparició ve confirmada per considerar-se el seu status prou inferior en la societat per a no tenir possibilitats de millora i, per tant, de no tenir motivacions per la mateixa mitjançant la presentació del missatge.

Quan es descriu l'existència d'una vident, s'insisteix molt en la seva ignorància, real o suposada, per a garantir que el missatge serà rere transmés sense interferències. Al mateix temps, el seu contacte amb la malaltia i la desgràcia la fa dipositària d'una confiança en la sinceritat de les seves actuacions en el sentit de que està tocada, senyalada.

Les dones tenen limitada la seva carrera en el terreny religiós. Les ordres religioses no són una eina de propulsió de les personalitats que inclouen. La dona casada es veu com un mal menor per a la consupiscència en la religiositat tradicional, i la soltera es veu abocada a una minoria de edat permanent.

Però vet ací, que descendint al punt més baix d'aquesta escala, dona ignorant, no jove, amb contacte amb la malaltia, es a dir, accentuant la seva indefensió, és com paradoxalment es pot fer servir la seva veu en les altes esferes. Es pot saltar tota la escala social i arribar directament a la Divinitat. D'ací que a través d'aquest contacte directe es pot exercir una influència molt gran en el desenvolupament de les idees religioses. Es passa doncs des de la foscor al protagonisme mitjançant aquest contacte directe. És el receptacle de les ordres i desitjos divins. La Mare de Déu diu que passarà això o allò i cal resar per aquesta raó. O bé. La Mare de Déu vol que es construeixi una capella ací. O bé, la Mare de Déu vol que es construeixi una capella ací. O bé, la Mare de Déu em demana que vagi a parlar amb el bisbe o amb el rector de la parròquia per a dir-li que el que fa no li agrada. O bé, en un cas conegut, l'esperit de la vident es trasllada a Roma per aconsellar al Sant Pare.

Ja no cal el conducte reglamentari perquè el contacte directe li dona els mitjans i objectius per a pujar de cop tot l'escalafó.

És doncs, negant-se a sí mateixa, descendint fins al fons de la seva feminitat en el sentit d'invalidesa, indefensió, incapacitat, etc., que es salta de cop tots els sostres que fan barrera per a la dona ordinària en la vida normal.

A la que li deien «La muda», degut a la seva malaltia, ara dona conferències per tota Espanya.

A partir del seu «contacte directe» no importen les ordres ni les disposicions oficials de la jerarquia. A partir del seu contacte directe, la gent es massegarà i s'abarallarà per donar-li una medalla perquè la presenti a l'Aparició. Esdevindrà un objecte sagrat, del que es requerirà consell i ajut per a tenir un contacte amb la Divinitat a través d'ella.

Adès hem dit que no sols hi havia vidents femenines. De fet trobem homes vidents amb una certa abundor. Ara bé, els casos que he observat han estat persones que assumien un rol femení per excel·lència. El tràngol els feia desvalguts i era la culminació d'un descens en el status social. Es a dir, arribar a l'èxtasi era a través d'haver baixat en la valua dels seus veïns i estar en un estat d'invalidesa permanent. El vident de 1825 que veia a St. Antoni, ho feia en estat d'èxtasi que la gent deia d'adormiment. No era amo de sí mateix, i St. Antoni no es cansava de repetir en els seus missatges: No és aquest ignorant el que parla, que sóc jo, Antoni Abat i no s'ha de dubtar.

Per altra part, els vidents que jo he vist o conegut tots ells manifesten a través de l'èxtasi la seva invalidesa i la ocupació de tota la seva personalitat per part de Crist o la Mare de Déu, per exemple, quan reproduïen la Passió de Crist o el camí del Calvari on pateixen moltíssim i fan gestos i es troben en situació de provocar l'extranyesa i la pietat de la gent.

Jo diria que un cas extrem en aquest sentit, fou el del P. Pio de Pietrelcina, estigmatitzat tan admirat, mort a 1968. Els estigmes o reproduccions de les llagues de la Creu, o de la corona d'espines o alguns casos, són dolors imprevistos que deixen invàlida a la persona per la gran sagnació que representen i per la incomoditat de que passin en qualsevol lloc. Tant dones com homes baixen per aquesta prova al lloc de més dependència dels altres, i per tant, més atansat als valors assignats al gènere de les dones, el feble.

Per aquesta raó, crec que els homes vidents, en ser-ho avui dia, s'apropen per la malaltia, la feblesa, per la vidència mateixa i per les seves conseqüències vocacionals, com per exemple cuidar dels vells desemparats, d'un caràcter tradicionalment femení i que per aquesta raó podem parlar de la feminitat de les aparicions urbanes actuals.

No es tracta doncs, de que tots els vidents siguin dones, sinó

que per raó del seu rol en l'aparició espontània, la vidència es fa femenina en quant a l'encasellament de valors de la nostra societat.

Aquesta característica culmina en la mateixa forma de transmissió del missatge. No es tan sols que l'èxtasi deixi desvalgut al vident fent-li caure a terra, posant-lo en perill per la curiositat del públic i dels «entesos» sinó també que el missatge es tingut en un altre estat de consciència que fa que s'oblidi en part una vegada finalitzat l'èxtasi. Això fa que només es conservi en els seus detalls gràcies a les grabacions magnetofòniques. Aquest tret apropa a aquesta classe de vidents més a un medium que a un interlocutor conscient amb la Divinitat. Aquest estat es també una forma desvalguda d'èxtasi, en el que el vident aporta inconscientment el vehicle de la veu per al missatge del Cel.

Encara que en molts casos la consciència no es perd, ni la memòria després de l'èxtasi, però si insisteixo en aquest estat desvalgut en l'èxtasi es perque en ell s'enfavitza la no manipulació del missatge, la privacitat dels missatges particulars enviats a persones concretes. D'alguna manera, es la continuació de l'expectativa social d'inocència del vident, que en altres èpoques va fer recaure el rol en infants o adolescents i que en l'actualitat es tendeix a recolzar en la inconsciència de l'èxtasi.

Una reflexió apart mereix la consideració de l'abundor d'aparicions de Crist i dels Sants i Angels.

Una abundor aclaparant que té l'expressió actual en la Mare de Déu Dolorosa, i la Mare de Déu amb el rosari o en l'advocació del Cor Immaculat, sofrint per una banda pels pecats de la Humanitat i prevenint-la dels mals que s'acosten al món. En aquest cas, no es estrany veure una Mare de Déu gran, de uns cinquanta anys, i no la joveneta que fins ara era en el 100 % de les aparicions. Així i tot, aquesta imatge de la Mare de Déu jove és aclaparadorament la més extensa fins i tot en les aparicions actuals.

Perquè es la Mare de Déu i no Crist, encara que també s'apareix, la forma més generalitzada de visió?

Penso que el caràcter paradòxic de la Mare de Déu pot posar-nos sobre la pista. Per una part, verge. i per l'altra mare de Déu. Una vida pobra i amagada i la sobirania de tot l'Univers. Comparteix el dolor de la Passió, i la gloria en l'Assumpció al Cel. Aquella frase del Magnificat: «... ha mirat la petitesa de la seva serventa... i des d'ara em diran benaurada totes les generacions».

En el plànol de la interpretació social dels fidels, la obscuritat de la vida de la Mare de Déu en els Evangelis contrasta amb l'abundor de manifestacions en aparicions i missatges.

Conectant amb el que suara deia de les vidents, en la Mare de Déu podem veure aquest mateix contrast, des de l'anonimat fins al protagonisme directe en la relació de Déu i els homes.

Aquest crec que es el sentit del parallelisme que els grups apari-

cionistes veuen en la Mare de Déu. Aquest caràcter obscur, amagat de la seva vida terrena la fa la intermediària ideal per a totes les peticions, expectatives, pors i recances expressades en les aparicions com a fenomen social.

Així, des d'aquest punt de vista es reforça per part de la visió el caràcter femení, no tant per la figura femenina de Maria sino pel femení del seu missatge, dolorós, trist pels pecats dels homes i esperançat pel seu contacte amb Déu que pot alterar el curs de la Història.

Només en dos casos la Mare de Déu ha pres en aquest tipus d'aparicions estudiades, un caràcter actiu, castigador directe de les maleses dels homes, en La Salette, al segle XIX, on diu que s'ha cansat d'aguantar la mà castigadora del seu Fill, i en els missatges de la Mare de Déu de les Dotze Estrelles, a Horta, l'any 1935 i següents, on la seva figura, portant una espasa a la mà i dient que venia a venglar el seu Fill, tan ofès pels homes, trenca la imatge misericordiosa general.

Però en ambdós casos es més continuada l'actitut d'advertiment, de dolor, que no pas l'altra.

Si passem a parlar del públic aparicionista veurem també una gran abundor de dones, tot i que els homes no hi són pas absents i que fins i tot, en algunes trobades arriben a un terç dels assistents. Les edats van des dels infants, joves, adults i vells en un estat de salut i locomoció precaris. Ara, el màxim de població femenina s'estableix en torn dels cinquanta anys, amb una ampliació 40-65, força nombrosa. Els homes d'aquestes edats també son més nombrosos sobretot en els quadres de poder de les organitzacions.

Les dones hi son en dos rols, com organitzadores i com a públic receptiu. Com a organitzadores destaca el primer grup de dones interessades en els primers moments de l'aparició, que han conservat el seu prestigi i aval, organitzant les anades amb autocar, les peregrinacions a altres llocs d'aparició, etc. Aquestes dones són molt aprop dels vidents i participen del coneixement de totes les noves i esdeveniments.

El reste de la població femenina pertany a un ventall social ben variat, des d'una classe mitja benestant fins a una pobresa molt pal·lesa. De totes maneres, el grup predominant el formen les dones immigrades de 50 anys que han treballat o no, casades amb fills, i un rocle de solteres de les mateixes edats.

Perquè aquets grups esdevenen fidels a les aparicions? El gruix més gran ve de la preocupació de la vida diària. ent formada religiosament i preocupada per la seva família que no es tan religiosa. Això provoca un trencament tan gran en la seva responsabilitat a la casa que origina una por i una necessitat de reforçar la seva actitut religiosa més enllà del terme de la parròquia ordinària.

Aquest disgust pel poc seguiment d'home i fills es fa palès en

moltes converses. Dins d'una visió tradicional de la religiositat, el perill pel Més Enllà dels seus estimats es un motiu prou fort per a fer-les-hi donar el pas cap el lloc d'aparicions.

D'aquesta manera, la seva pietat suportada en mig d'actituds mofetes dins de la família els hi dóna també un caire de possessió pròpia, de privacitat que les fa estar en un nivell molt superior als de la casa, en compensació per la seva vida quotidiana.

L'actitud maternal d'assegurar-se la salvació dels seus malgrat ells mateixos, situa la seva actuació en un rol femení per excel·lència.

Un altre grup prou important està dominat per les famílies amb desgràcies de salut. Malalts que a la desesperada cerquen una guspira d'esperança, tot confortant-se en els membres femenins de la casa. En aquest cas estan molts matrimonis amb un fill subnormal. El seu patetisme es més gran encara si no tenen recolzament familiar, que rebutja, ignora o dóna per perdut el cas. En aquest apartat he vist algun home sol sense el fill subnormal, acudir assiduament a les aparicions.

L'actitud maternal d'aquest grup es evident. Aquesta i la seva angoixa, a vegades es sublima essent els pares mateixos portadors de missatge.

Hi ha també un grup de dones que en podríem dir col·leccionistes de meravelles. Cerquen el contacte amb el miracle i se les veu inquietes, competint per més quantitat de coneixements, d'estampes, de fotos. A vegades van soles, a vegades en grup familiar o d'amistat i es fan senyals continuament per ocupar el millor lloc. Acostumen a ser casades amb els fills grans, educades en una religiositat tradicional i estan sempre a punt per a criticar la situació de la jerarquia, de la política i a transmetre notícies sense comprovar-les. També en aquest grup s'hi inclouen solteres. Aquest es un espai heterogeni que va des del predomini de la pietat sincera fins el predomini de l'actitud encuriosida.

Això sí, tots, encara que en altres matèries siguin molt ignorants, coneixen i segueixen la doctrina i els acontereixements del Cristianisme. Tots ells poden engrescar-se en discussions teològiques apassionades sobre la confessió, la Sma. Trinitat, sobre els Evangelis, etc.

Entre mig de tots aquests grups i altres que no detallo ací per manca d'espai, destaquen les personalitats de les dones poetesses, que tenen en l'aparició la possibilitat d'expressió del seu talent literari. Algunes poden improvisar cançons, altres han d'escriure els poemes, però en el grup aparicionista troben el públic i la rebuda que no trobarien enlloc perquè el seu temari és sobre el món que coneixen, la vida religiosa, la Mare de Déu, i els valors morals de la família. Aquest, doncs, es el seu escenari natural que alimenta de retruc la seva inspiració, per l'acollida que reben.

Un recull d'aquesta poesia ens faria veure com els valors que s'hi esmenten són els tradicionalment assignats a les dones, de les quals

la Mare de Déu n'es per aquest grup el prototipus i la sublimació. Ací, les seves lluites i fracassos quotidians esdevenen esperança de contacte directe amb la Divinitat.

Crec, per tant, que podem parlar de les aparicions, com d'un fenomen en el que es possible reflexionar a partir del gènere.